

זה השער לה'

ויהי נועם ה' וגו'

בס"ד

בהג"ר עמ"י עש"ז

ס פ ר

בית יעקב

ח"ב

במדבר דברים

פרקי אבות מגילת אסתר מגילת רות ומגילת איכה

דרושים, פירושים, חידושים וליקוטים מכפרי רז"ל על התורה
בפרד"ס נצמדים, מזהב ומפז רב נחמדים, הנאמרים בצדק ובכור
היושר נבחנו.

זאת פעולת איש האלהים צדיק והכיד וענו הרב המופלא,
בנסתר ובנגלה, דנהירין ליה שביליה.

כמהר"ר יעקב הכהן טראב (מסלתון) זצוק"ל.

זוה הס' הנוכחי הוא א' ממה שהשאיר אחריו ברכה ג' ספרים נפתחים
הנז' בהקדמת ספרו שארית יעקב ח"א. ה' יוכנו להוציא לאורה, זו
תורה, שאר כתיבותיו ופניני אמריו על במדבר, דברים, חמש מגילות
והגדה של פסח, כדי לעשות נח"ר להרב המחבר ז"ל זכותו תגן
בעדנו ובעד כל המתנדבים והמשתדלים להוציא לאור חמדה גנוזה,
והם קהל עדתינו הק' ילידי דמשק הדרים בעי"ת ניוירק חברת ק"ק
דמשק אחיעזר הי"ה, יחד כולם אתה ה' תשמרם, וכצנה רצון תעטרם,
ואורך ימים ושנות חיים טובים ומתוקנים יוסיף להם, ויזכו לראות
בביאת הגואל בעגלא ובזמן קריב אכ"ר.

המשתדל ע"ה צ"ון בכמהר"ר מרדכי טראב הכהן מסלתון הי"ו
בן אחיו של הרב המחבר, ממלא מקום מר אביו, משרת ומכהן
בק"ק דמשק אחיעזר בעי"ת ניוירק יע"א.

נדפס

בעיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תשל"ב

מגילת איכה

איכה ישבה בדד וכו'. פירש הרב זרע בירך בס' דברים על פי מה שכתב במדרש על פסוק והנכם היום ככוכבי השמים לרוב, למה בירך אותם ככוכבי השמים מה הכוכבים הללו מעלות על גבי מעלות כך ישראל מעלות על גבי מעלות. מה הכוכבים הללו אין להם חקר ולא מגין כך ישראל אין להם חקר ולא מגין. מה הכוכבים שליטין מסוף העולם ועד סופו כך ישראל ע"כ. והנה כל זה רמז הקב"ה לאברהם אבינו ע"ה באמור לו הבט נא השמימה וספור הכוכבים כה יהיה זרעך, רמז לו שלושה טובות הנזכרים לעיל בענין הכוכבים, והנה רז"ל חילקו תיבת איכה לשתיים איה כה יהיה זרעך שאמרת לאברהם דהנה רמזו לו שלושה טובות הנזכרים, ועתה בחורבן בית המקדש בטלו שלושתן ולזה מקונן הנביא ואמר איכה כלומר הרי בטל אותו כה בשלושתם כמה שרמזו בו על ריבוי הכוכבים שאין להם לא חקר ולא מגין הרי עכשיו ישבה בדד העיר רבתי עם כלומר שנשארו מעט מהרבה אחד מעיר ושנים ממשפחה, ואם רוצה לומר ככוכבים על מעלות ושררה זה על גב זה הרי שרתי במדינות כלומר אותם שהיו שרתי במדינות עכשיו היתה כאלמנה וזהו היתה כאלמנה שרתי במדינות כלומר שהם שפלים ונבזים בגוים ואם נאמר שנמשלו לכוכבים לענין השליטה כמו הכוכבים ששולטין בכל העולם, לזה אמר היתה למס כלומר הרי הם משועבדים לאחרים למס ולא די שאינם שולטים בעולם אלא אחרים שולטים בהם הרי לא נתקיים בהם כה יהיה בשום צד לכן אמר איכה, אי כה רוצה לומר בטלו כל השלושה מדרגות שנרמזו בכה יהיה.

ובזה פירש הר' כוונת הפסוק ראה ה' והביטה למי עוללת כה וכו' רוצה לומר הבטחתו בכה יהיה זרעך ראה נא עתה למי עוללת כה כלומר שלא נתקיימה בהם שהבטחת אותם להרבות זרעם. הרי כתוב נשים תאכלנה פרים מכת הרעב כפשוטו, או כמו שכתבו חכמי האמת על ידי לילית שהיא מכלה את הבנים כמו שכתב בגלאנטי, ואם מצד המעלה זה על גב זה, לזה אמר אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא. שכבו לארץ חוצות כהן ונביא נער וזקן רוצה לומר שכולם שוים לרעה בין כהן בין נער וזקן, מה שעד אותה שעה היו מינים ממינים שונים במדרגות ומעלות ועכשיו כולם בטלו, ואם בצד שליטתם בכל העולם הרי כתוב תקרא כיום מועד מגורי מסביב שהיו תמיד מצירים אותם, אם כן למי עוללת כה יהיה זרעך א"ד ז"ל.

באופן אחר פירש הרב עיר דוד ז"ל בכוונת הפסוק איכה ישבה וכו' משום שמצינו שירמיה כתב מגילת איכה ארבעים שנה קודם חורבן הבית, וקשה היאך כתב ישבה בדד העיר, וכי מתאבלין על המת קודם שימות? לזה אמר היתה כאלמנה מה אלמנה הכתובה בתורה על שם העתיד הכא נמי, וזה שכתב רש"י ז"ל כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה וכו' וירצה לפי דאיתא במדרש שביית המקדש לא נחרב אלא נגנו דכתיב והבית הזה יהיה עליון וכתוב לשון עתיד, לומר שאינו חרב לעולם רק עלה למעלה וברוח הקודש נכתב דדרך המקרא לדבר

בלשון עתיד. וזה שכתב רש"י כאלמנה מאחר שנמשלה ירושלים כאלמנה, ומוכח דכתיב קרא לשון עתיד, אם כן מזה מוכח שלא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים משום שבית המקדש נמי לא חרב והראיה דכתיב יהיה לשון עתיד כנוכח, את"ד ז"ל.

באופן אחר פירש הר"י תנופה לחיים ז"ל על פסוק העיר רבתי עם, רבתי בדעות וידוע על פי מה שכתוב בגמרא כל אדם שאין בו דעת סופו גולה שנאמר גלה עמי מבלי דעת וזהו שמתמיה הנביא ירמיה איכה ישבה בדד העיר והלכה שבי לפני צר עם היותם רבתי בדעות, ואיך בגולה הלכה ע"כ.

באופן אחר פירש הרב דת ודין ז"ל וזה לשונו דהנה ממנהג העולם הוא דישי כבוד משותף לחלק האנושי כגון האשה שהיא יושבת בביתה מצד שתוף מה מבעלה יבואו לביתה אנשים סוחרים ונכבדי ארץ זה נכנס וזה יוצא מצד שתוף וחברה שיש להם עם בעלה והוא העיקר ובהסתלק הסיבה ח"ו אם מת בעלה תאבד כל אותו כבוד אשר היה לה מימי קדם בימי בעלה, גם כן המצא ימצא הענין הלזה במקומות ושוקים ומוסדות ורחובות. יש יום יתמלא כל השוק כצאן אדם מחמת שהוא יום השוק באותו פרק באותו מקום, וכשיעבור אותו היום יהיה אותו השוק שמם ככתוב בירמיה ב' לא עבר בה איש לא ישב בה אדם שם. וזה היה מקונן הנביא ירמיה איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, מה תאמר שהיה לה כבוד משותף מחמת דבר אחר והיתה כאלמנה כנוכח לעיל, לזה השיב ואמר דאי אפשר לומר שהרבויה היה משותף מהבאים לשם ממקומות אחרים ולא היתה מצד עצמה, דהיתה כאלמנה שהרי היא בעצמה היתה רבתי בגוים שרתי במדינות ואם כן מוכרח לומר שהרבויה היתה מצד עצמה ולא רבויה משותף מחמת אחרים הבאים לשם ולזה יפול התימה דאיכה ישבה בדד, ע"כ.

באופן אחר פירש הרב חיד"א ז"תל בחומת אנך על פי מה שכתב רבינו האר"י ז"ל שירמיה היה גלגול שלמה המלך ושלמה עבר על ארבעה דברים והם כסף ונשים וסוסים וגם עלתה יו"ד של ירבה הרי ארבעה. וגם ישראל שבאותו הדור עברו על ארבעה דברים עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ובטול תורה כמו שאמרו רז"ל, ועל פי זה יתבאר איכה ראשי תיבות אני ירמיה כהן הענתותי ישב"ה ראשי תיבות שלמה בימיו יחרב המקדש, בד"ד נוטריקון בעון ארבעה דברים כנו' ע"כ.

עוד רמז איכה ישבה בדד, ר"ת איבה, רבתי עם העיר ר"ת רע"ה רמז למה שאמרו רז"ל כי בבית שני אף על פי שהיו עוסקים בתורה, לפי שהיה ביניהם שנאת חנם, ומעון זה נחרב בית שני והיינו איבה רעה (מהרב טוב טעם).

בכה תבכה בלילה. בכה גימטריא ז"ך על שפגעו בעשרים ושבע אותיות התורה, וביטלו התורה במקדש ראשון כמו שכתוב על עוזבם את תורת, וגם במקדש שני כמו שכתוב בזהר חדש, ולזה בכה תבכה בשני חורבנות אין לה מנחם מכל אוהבית, ברוגז רחם תזכור, דוקא מכל אוהבית אין לה מנחם, אבל אין דכתיב דרשינן עין לה — דמכל אוהבית אין לה מנחם, אבל יש לה מנחם מה' יתברך דכתיב כי נחתם ה' ציון וק"ל.

וזה פירש הרב המובהק כמהר"ר אהרן בן חיים ז"ל הרב המחבר קרבן אהרן ז"ל מרכיני אומיר על הפסוק בישעיה ג"א הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה

תחוללכם כי אחד קראתיו ואברכהו וארבהו כי ניהם ה' ציון. כי הנה כל מקום שנאמר אין דרשינן עין לו והראיה דכתיב ותהי שרי עקרה אין לה ולד. והוה לה ואם כן דרשינן אין לה ולד עין היה לה וישראל היו מצטערים דכתיב על ציון אין לה מנחם וה' ברחמיו אתא לנחומי, וזה אומרו הביטו אל אברהם אביכם שכתוב בו אין לה ולד והיה לו וזה אומרו כי אחד קראתיו ועם כל זה ואברכהו ואם כן אין לה ולד יתפרש אין, עין. ומזה יובן כי מה שכתב אין לה מנחם, אין עין היה כי ניהם ה' ציון ודברי פי חכם חן.

כי ה' הוגה על רוב פשעיה אמרו במדרש יכול על מגן, תלמוד לומר על רוב פשעיה, ודשו ביה רבים, ואפשר לומר דרך דרש כי הנה כתיב על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עונבם את תורתי. וזה שאמר כי ה' הוגה יכול על מגן כלומר על חנינם? דרשו רז"ל על פסוק אשר נאכל במצרים חנם, חנם מן המצות וכן על ד"ו נאמר חנם מן התורה כלומר שלא הי' בידם אלא בטול תורה ואין הי' שבטול תורה חמור מאוד ובודאי להביא את כל הרעה, תלמוד לומר על רוב פשעיה שהיה בידם עוד פשעים עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים.

והשתא יקשה מאמרם ז"ל על פסוק על מה אבדה הארץ דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שבא הקב"ה ופירשו, ויאמר ה' על עונבם את

תורת ע"כ. ולכאורה אינו מובן הכתוב דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ. ולפי דרשת רז"ל, שנשאל לח' ולנביאים ולא פירשוהו, על מה אבדה כלומר שאיך הגיעו למדרגה כזאת שנכשלו בעונות גדולים עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. מי גרם להם כל זה, לזה משיב על עונבם את תורת, ואין מבטל יצר הרע כי אם התורה ובבטולה נתגבר יצר הרע לכן פשעו וזה אומרו על רוב פשעיה.

באופן אחר כי ה' הוגה על רוב פשעיה ואמרו במדרש יכול על מגן, תלמוד לומר על רוב פשעיה, והוא תמוה, ופירש הרב בס' דת ודין וזה לשונו על מאמר רז"ל אין אדם לן בירושלים ובידו עון משום שהיה מכפר תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים ונסלת לכל עון וכל חטאת, וכבר נודע מה שאמרו במס' כריתות (דף כ"ה) איתמר התם דברוב פשעים אין הקרבן מכפר יעויין שם, וזה אומרו כי ה' הוגה יכול על מגן דמאחר שהיה הקרבן מכפר מה מקום ליסורין האלו? ומשני תלמוד לומר על רוב דיקא שאין הקרבן מכפר וק"ל. עוד זאת הודיע המקונן וכמה החטא גורם כי נתנו למשיסה וכו' ונעשו שמש לדבר אחר ע"כ.

באופן אחר כי ה' הוגה על רוב פשעיה, מדרש זה לשונו: כי ה' הוגה יכול על מגן, תלמוד לומר על רוב פשעיה, עד כאן לשונו. והוא תמוה. ופירש הרב זרע אברהם ז"ל בפירושו על איכה כתב לפי דאיתא בכתבי האר"י זלה"ה כי ה' הוגה כלומר שהגו את שם ה' המפורש באותיותיו, ומצינו גבי ר' חגיגה בן תרדיון שהיה הוגה את ה', והקשו בגמרא והיכי עביד הכי? ומשני, איהו להתלמד עביד, ומכל מקום וסביביו נשערה מאוד שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ואם כן יש לומר שני אופנים, באיזה אופן חטאו, אם היה להתלמד או שהגו את ה' בחנם שהוא חטא גמור, ואיתא בגמ' אין מקיפין בחילול ה' מאי אין מקיפין, שמואל אמר שאם היא שקולה מכרעת. פירוש שאם כף מאזנים שקולה מחצה על מחצה מחצה עונות ומחצה זכויות ויש בתוכם חלול ה' מכריע הכף לחובה.

וזה אומרו יכול על מגן פירוש שהגו את ה' על חנם ולא להתלמד בלבד, ומשום הכי נענשו תלמוד לומר על רוב פשעיה. ואם היה רק בשביל שהגו את ה' בחנם לא היו צריכין לרוב עונות! שאם היא שקולה מכרעת רק שנהגו להתלמד כרבי חנינה בן תרדיון ואפילו הכי נענשו משום וסכיביו נשערה מאוד שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, ע"כ מספר שער החצר ס' שפ"ה.

עוד שמעתי פירוש הרב הגדול מוהר"ר שמשון ז"ל על פי מאי דאיתא בגמרא אמר הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם חייכם שאני קובע לכם לילה זו בני לדורות שאותה לילה שבכו היה כליל תשעה באב ששלוח המרגלים היה בעשרים ותשעה בסיון וכשחזרו היה בתשעה באב. וזה שאמר יכול על מגן פירוש הואיל ובכו בכיה של חנם תלמוד לומר על רוב פשעיה. שבשביל בכיה של חנם לחוד לא נחרב בית המקדש כי אם בשביל רוב פשעיה שגלגל ה' הדבר לזמן זה שנחרב בית המקדש בתשעה באב, ובכו בכיה בלילה זו על כל הנזכר.

ובאופן אחר פירש הרב הנזכר על פי מה שכתוב במס' יומא פרק יום הכפורים מפני מה חרב מקדש ראשון שהיו בו שלושה עבירות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, לפיכך הביא עליהם הקב"ה שלוש פרעניות, אבל במקדש שני שאנחנו בקיאים בו שהיו עוסקין בתורה ובמצות ובגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שנאת חנם שהיה ביניהם ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלושה עבירות, והקשו בגמרא ובמקדש ראשון לא היה שנאת חנם? והכתיב והכתי מגורי אל חרב ואמר ר' אלעזר אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם זה ודוקרין זה את זה בחרבות שבלשונם ומשני ההוא בנשיאי ישראל עיין שם. נמצינו למדין שמקדש ראשון לא נחרב בשביל שנאת חנם שהיה בנשיאים ולא בשביל שלושה עבירות החמורות, וזה אומרו היו צריה לראש אויביה שלו, ודרשו רז"ל כל המיצר לישראל נעשה ראש וחינו סוברים מעון שנאת חנם שהיה בשרים, ולפיכך נעשו המצירים לישראל ראשים.

וזה אומרו: יכול על מגן, פירוש על שנאת חנם שהיה בנשיאים? תלמוד לומר על רוב פשעיה שכיון שלא היה שנאת חנם בהמון העם כי או בנשיאים לבד, לא היה שום צרה כי אם בעבור רוב פשעיה תחמורות הנזכרים, וה' יתברך עשה המצירים לישראל ראש לכפר עליהם ע"כ.

ובאופן אחר פירש הרב מהר"ש פרימו ז"ל על פי מה שאמרו בפרק קמא דעבודה זרה שאין הקב"ה נפרע מישראל אלא מעט מעט, משל לאהב וכו' והיינו דוקא כשאין פשעים, אבל כשישראל פושעים ומורדים יצאו מכלל אהבתו. והקב"ה נפרע מהם בבת אחת דומיא דשונא, וזה אומרו כי ה' הוגה על רוב פשעיה וכו' יכול על מגן כלומר כיון שה' יתברך אין דרכו ליפרע בבת אחת וכאן ראינו שנפרע בבת אחת ואם כן סלקא דעתך לומר דהוי על מגן, ויהי כמשיב תלמוד לומר על רוב פשעיה, פירוש כיון שיש רוב פשעים שוב אינם בכלל אהובים, ע"כ.

היו צריה לראש אויביה שלו כי ה' הוגה על רוב פשעיה עולליה הלכו שבי לפני צר. ויצא מן בת ציון כל הדרה היו שריה כאילים לא מצאו מרעה וילכו בלא כת לפני רודף ע"כ. פירש הרב ברכ"ט עמ"ש הרב שם שמואל ז"ל וזה לשונו, הטעם, שאמר גבי נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח ולא אמר את ה', כי דוד אמר יגמור נא רע רשעים ובוהן לבות וכליות אלהים צדיק כי

כבר הנשא בעברות צוררי שהיה מתירא מאותו צר שהוא השטן, ובמה ביטל אותו צר ע"י אלהים צדיק כי „אלהים צדיק“ הוא במספר ובמנין צר שהוא פ"ו ור"ד. לכן שפיר אמר הנשא בעברות צוררי ע"י אלהים צדיק ולכן יש שני מיני רצים, הרצים יצאו דחופים, לרעה, וכן הרצים השני לטובה כי צר אותיות רץ „ואלהים צדיק“ נמי מנין רץ וזהו אלהים להצילני ה' לעזרתי חושה ר"ל ע"י אלהים צדיק נעשה רץ לטובה ואו לעזרתי חושה וכשחטאו ישראל באלהים צדיק ואמרו עשה לנו אלהים והפרידו אלהים מצדיק מטעם זה נאמר גבי עבודה זרה והמסכה צרה שע"י מסכה צר' ולא אלהים צדיק וזהו לך רד כי שיתת עמך ר"ל ששחתו אותיות ר"ד שהוא במנין צדיק אבל גבי נח צדיק תמים היה בדורותיו ולמה מפני את האלהים תהלהך נח. א"כ חיבר הצדיק לשם אלהים, לכן המה טבעו במים והוא ניצל שביטל הצר, וכן אמר את האלהים עכ"ל זהב.

ואפשר שזה יהיה כוונת הפסוקים האמורים שם באיכה בסוף הסימן דסמיכי אהדדי, צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי וכו' ראה ה' כי צר לי והכוונה שהקב"ה הנקרא אלהים צדיק אני פיהו מריתי שאמרתי אלה אלהיך ישראל ולכן דייק לומר פיהו, דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ואנכי מריתי להפריד הצדיק מאלהים וזה שאמר עיני יורדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי, והוא לשלם מידה כנגד מידה, אני הפרדתי אלהים מצדיק כמו כן רחק ממני מנחם משיב נפשי וק"ל.

ובכן נימא שזהו כונת הפסוק כי ה' הוגה על רוב פשעיה דהוא על שאמרו אלה אלהיך ישראל וכפרו באלהים דבבת אחת היה בהם עון עבודה זרה כמפורש בתוכחות הנביאים וזהו טיבה שהלכו שבי לפני צר כי מאלהים צדיק נעשה צ"ר ולא זו בלבד דנעשה צ"ר אלא היו שריה כאילים לא מצאו מרעה וילכו בלא כח לפני רודף, דנעשה גם כן אותיות רץ לרעה כגון הרצים יצאו דחופים והיינו תרתי לריעותא אותיות צ"ר ואותיות רץ לרעה, וזהו שסיים בנפול עמה ביד צר ואין עוזר לה הפך מה שאמר דוד המלך ע"ה ה' לעזרתי חושה כדפירש הרב ז"ל וכן אמר בסימן ל"ח אלהי אל תרחק ממני חושה לעזרתי, הנה בעת חורבן בית המקדש נהפך ביד צר ואין עוזר לה, יהי רצון שה' יגאלנו ויבנה בית מקדשנו אמן.

סלה, כל אבירי ה' בקרבי וכו' גת דרך ה' לבתולת בת יהודה, על אלה אני בוכיה, עיני עיני יורדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי, אפשר לפרש על פי מה שכתבו רז"ל וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של זה וזרח שמשו של זה, ואם כן קשה איך אמרו חכם שמת אין לנו תמורתו? ובאו על זה שתי תשובות, האחת כי יזרח שמשו של צדיק אחר מכל מקום לעת כזאת אין לנו תמורתו חכם גדול בתורה עד כי יגדל וילמד בחכמה הצדיק הנולד וימלא מקום הראשון, ועוד שנית דלגבי אנשי המקום ששקעה שמשו של צדיק זה קאמר אין לנו הליפתו, לנו דייקא דאף כי יזרח שמשו של צדיק אחר אינו מוכרח שיהיה באותו מקום עצמו ששקעה שמשו של הצדיק הראשון.

וזה שאמר סילה כל אבירי ה' וכו' גת דרך ה' לבתולת בת יהודה עיני עיני יורדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי והוא הדבר אשר דברנו דידוע הגה מה שאמרו רז"ל על פסוק גם בחור גם בתולה, דבחור ובתולה מתכנים בשם צדיקים שלא טעמו טעם חטא כבתולה, וזה אומרו סילה כל אבירי שהם הצדיקים עיני עיני

יורדה מים וכי תימה מה לך כי תבכי הרי זרח השמש ובא השמש לזה אמר ראוי לי לבכות משתי סיבות, חדא כי רחק ממני שאפשר שנולד במקום אחר, ועוד אף שנולד במקום אחר אינו מנחם משיב נפשי עד כי יגדל.

ועל פי זה פירש הרב הגזכר בגמרא (במס' בבא בתרא) וזה לשונו אמר רב חנן בר אבא אמר רב אותו היום שמת אברהם אבינו עמדו כל גדולי הדור ואמרו אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאיבדה קברניטה עכ"ל. וכל המפרשים דקדקו מה הכפל אוי לדור וכו' ואוי לספינה? ועל פי האמור אחי שפיר דכוונתם לומר דלא נימא דלא נצטער כל כך במיתת אברהם אבינו ע"ה דהרי זרח השמש ובא השמש כתיב ואפשר שבאותו היום שמת אברהם אבינו ע"ה נולד צדיק אחר כמוהו, לזה עמדו כל גדולי עולם ואמרו שאפילו הכי יש לנו הפסד מרובה, האחד שאוי לו לדור שאבד מנהיגו דאף שנולד אינו ראוי עדין להיות מנהיג, וזאת שנית אוי לה לספינה שאבדה קברניטה ואין לה תמורתו ע"כ.

ובאופן אחר פירש הרב הגזכר כונת הכתוב סילה כל אבירי וכו' בהקדים מה שכתב הרב זרע בירך הביאו הרב לשון ערומים על מה שאמרו בש"ס שאל ר' עקיבא את ר' נחוניא הגדול במה הארכת ימים אתו גוזאי וקא מחו ליה, סליק ויתיב ארישא דדיקלא אמר ליה אם נאמר כבש למה נאמר אחד וכו' ויש להקשות וכי ר' עקיבא לא מצא להראות חכמתו אלא בדקדוק זה ותו ר' נחוניא שאמר לא קבלתי מתנות ולא עמדתי על מדותי תרתי למה לי? אלא הענין הוא שר' עקיבא צפה ברוח הקודש שעתיד להיות נתפס בעון הדור שהיה אחד מעשרה הרוגי מלכות, וזה ששאל לה רבי אם נאמר כבש למה נאמר אחד אלא ודאי פירושו מיוחד שבעדר, ואם כן אתה שגדול הדור אתה, למה אין אתה נתפש לכפר על הדור, וכיון ששאל זה הבין ר' נחוניא כוונתו ואמר להו צורבא מרבנן הוא שבקוהו אמר ליה יפה דברת למה איני נתפס והארכת ימים כל כך, אבל תדע שיש לי שתי מדות אלו שאיני מקבל מתנות ומעביר על מדותי וזה גורם שאיני נתפס.

והנה מתבאר בהדיא בגמרא שהצדיק אינו נתפס אלא כשהוא צדיק שאינו גמור או צדיק גמור ואינו מוכיח לאחרים אבל צדיק גמור לא (כמ"ש בפ"ק דעבודה זרה חלילה לך וכו' והכתיב והכרתי ממך צדיק ורשע, התם בצדיק שאינו גמור והקשו ולא? והכתיב וממקדשי תחלו אלו בני אדם וכו' התם כיון שהיה להם למחות וכו' ואם כן אני שאיני מקבל מתנות הריני מוכיח וכמו שכתבו רז"ל בכתובות האי צורבא מרבנן דמרחמי ליה משום דלא מוכח להו וכו' ואם כן מי שלא יהנה ודאי שיוכל להוכיח וכי תימא חטא אחרים גורם? לזה אמר אני מעביר על מדותי וכל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו וכיון שאני צדיק גמור לכן איני נתפס. עכ"ל.

וזה שאמר סילה כל אבירי, כל אבירי שהם הצדיקים שאינם גמורים הייתי מתנחם לומר שאדרבה הוא לטובתי כדי לכפר על עונותי ואדרבה על ידי זה בקרבי כמאז ומקדם אבל אני רואה צרה גדולה והוא כי קרא עלי מועד לשכור בחורי גת דרך ה' לבתולת בת יהודה שהם הצדיקים גמורים שלא טעמו טעם חטא כבתולה. על אלה אני בוכיה כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי שהיה מגן על הדור, ועכשיו שמתו, אין תועלת במיתתם אלא היו בני שוממים מהם ואם תאמר דאם כן

למה סילקם מהעולם, הטעם הוא משום כי גבר אויב ויבואו צרות רבות רעות משום הכי סילקם כדי שלא יראו ברעה העתידה לבוא בר מינן ע"כ.

ובזה יובן כוונת רז"ל שאמרו לא חרבה ירושלים אלא על שביתו בה ת"ת. דיש להקשות וכי זו בלבד היה בידם והלא כמה עבירות יותר גדולות היו בידם ולפי האמור ניחא דאף שהיו בידם כמה עבירות מ"מ כיון שהיה בניהם חכמים גדולים היה באפשר שיטול צדיק אחד ויכפר עליהם אבל כיון שהיו מבזים לתלמידי חכמים ולא היו מחשבים אותם ובהפטר צדיק אחד מהם היו אומרים שבעונו מת ולא היו נותנים את לבם לאמר שבעונותיהם מת ועל ידי כן יחזרו בתשובה. ולכן חרבה ירושלים על עונותיהם. מהרב בן פדה צור ז"ל.

סילה כל אבירי ה' בקרבי קרא עלי מועד לשבור בחורי גת דרך ה' וכו'. דקדקו המפרשים ז"ל דהיה לו לומר סילה אדני כל אבירי בקרבי, ולמה הפסיק במילת אדני בן הדבקים? ופירשו המפרשים ואמרו שהיה מתמיה המקונן ואומר הביטו וראו כמה רעתי רבה ועצומה כי סילה כל אבירי שהם הצדיקים הרג וכילה אותם בעוד אדני בקרבי קודם שחרב בית המקדש, ואחר כך גת דרך ה' והחריב את בית המקדש על אלה אני בוכיה, שאילו מתחילה היה שופך חמתו בעצים, אז היה אפשר שיהיו אבירי בקרבי אך לא עשה כן אלא סילה כל אבירי קודם ואחר כך הבחורים ואחר כך גת דרך אדני ולזה על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים ע"כ מס' חזון עובדיה.

ועל פי זה יתבאר כונת המקונן שאמר איכה יעיב באפו ה' את בת ציון השליך משמים ארץ תפארת ישראל ולא זכר הדום רגליו ביום אפו. וכונת תמיהתו היא תמיהא חזקה שאמר איכה יעיב באפו ה' את בת ציון והשליך משמים ארץ תפארת ישראל שהם הצדיקים תחילה ולא זכר תחילה הדום רגליו זה בית המקדש כמאמרם ז"ל דכתיב ביה והשתתוו להדום רגליו שאילו היה עושה כן והיה שופך חמתו על העצים והאבנים או היו נשארים בקרבי תפארת ישראל שהם הצדיקים אך לא עשה כך אלא בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב הנאים והמשובחים שבהם בתחילה ואחר כך הרס בעברתו מבצרי בת יהודה, וזאת היתה תמיהתו שהיה מקשה בעצם ע"כ מהרב חזון עובדיה ז"ל.

על אלה אני בוכיה עיני עיני יורה מים וכו' והקדוקים יובנו מתוך הביאור ונקדים למה שאמרו רז"ל שבשעה שעבדו ישראל את העגל נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה, מיד עמד משה רבנו ע"ה בתפלה ואמר לו ה', סלחתי כדברייך אבל לא לגמרי אלא ביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. ואין לך צרה וצרה הבאה על ישראל שאין בה פקידה מעון העגל, ומגלגלים עליהם, וכשהיה בית המקדש קים היה מגין עליהם ומוריד השפע על ידי השראת השכינה, וכשחטאו ישראל בימי בית ראשון ועבדו עבודה זרה וגילו עריות ושפיכות דמים, כעס ה' עליהם והחריב את ביתו ונסתלקה השכינה למעלה ובודאי שבתורבן בית המקדש גלגל עליהם עוד מעון העגל כמו שאמר להם וביום פקדי וכו' ואם תאמר בבית שני שהיו כמה חכמים וחסידים למה נחרב? ואמרו רז"ל בעבור שהיה ביניהם שנאת חנם. ומה נאמר בדורות הללו שהעולם הולך ומתמעט וכל זמן שהעון הנה בינינו איך תהיה תשועתנו. עוד נקדים מה שאמרו רז"ל שתחילת ישועת ישראל לעתיד לבוא הוא

על ידי משיח בן יוסף ועינינו צופיות לראות אפילו שנזכה לראות התחלת הגאולה, וזה שאמר על אלה אני בוכיה כלומר על סיבת אלה שאמרו לעגל אלה אלהיך אני בוכיה יען שבכל פקידה ופקידה יש בו פקידה מעון העגל עיני עיני שתי פעמים לרמוז על חורבן בית ראשון ושני, והן כנגד שתי עינים של אדם שהם מורות לו את הדרך שלא יכשל ולראות ולהבדיל בין טוב לרע כן היו שני מקדשים שהיו ממש מורים לנו את הדרך גלך בה ועל ידי שנחרבו יורדה מים כינוי לשכינה שירדה עמנו לגלות ואם תאמר שהיה בבית שני כמה חכמים כמה צדיקים מפני מה נחרב, לזה אמר כי רחק ממני, כלומר תדע למה נחרב ולמה רחק ממני ה' שנסתלקה השכינה, לזה אמר מנח"ם ראשי תיבות משנאת חנם, שמיסבת שנאת חנם חרבה עירנו, ושם מקדשנו, ומה נענה בגלות המר הזה שהעון הזה מצוי, חלילה אבדה תקותנו ואין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים שיגאלנו גאולת עולם ולפחות יזכנו ה' לראות התחלת הגאולה שהיא על ידי משיח בן יוסף, משי"ב תחלק אותה לשנים מש"ב, ראשי תיבות משיח בן יוסף שנזכה על ידו להחיות את נפשנו שכל זמן שאנחנו בגלות בעונות הרבים זה רודה וזה מרדה, לכן אנחנו מתפללים אל ה' שיעשה למען שכינת עוזנו ויגאלנו גאולה שלימה במהרה בימינו אמן.

על אלה אני בוכיה וכו' עיני עיני וכו'. פירש הרב עיר דוד ז"ל על פי מה שכתב בציוני על פסוק ויראו אותו מרחוק, רצו לבטל את דגלו של יוסף ופירשוהו במה שכתב בזוהר שמות האבות היו חקוקים על דגלי השבטים. על דגל ראובן היה חקוק אי"י ראשי תיבותם אברהם יצחק יעקב אותיות הראשונות. על דגל שבט יהודה היה חקוק אותיות שניות של האבות בצ"ע. על דגל יוסף היה חקוק רח"ק אותיות שלישיות של אברהם יצחק ויעקב הנז' וזה שכתב הציוני, ויראו אותו מרחק ר"ל שראו שעתיד להיות על דגלו אותיות רחק ולזה ויתנכלו אותו להמיתו ולבטל את דגלו שלא יהיה לו חלק בשמות האבות.

עוד נקדים במה שאמרו רז"ל שזכות האבות תמה מחורבן בית המקדש, וכיון שתמה זכות אבות אז כל ישראל יבכו עד סוף הדורות יבכו מאין הפוגות וזה שנשא ירמיה הנביא קינה על מכה זו שתמה זכות אבות ורמוז באמרו על אלה אני בוכיה פירש"י מאין הפוגות על כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורמוז האבות בתיבת רחק כנז' עד היום היה לי למשיב נפשי כי זכות אבות עמדו לנו והיום שתמו ואין לי מנחם משיב נפשי. עיני עיני כלומר עיני ועין כל הדורות יורידו על זה מים מאין הפוגות, כי גבר אויב ותמה זכות אבות ע"כ.

תבוא כל רעתם לפניך ועולל למו וכו'. פירש הרב המוסמך כמהר"ר יעקב אבולעפיא ז"ל שהתפלל הנביא על הגוים ועושי רשעה שהגדילו להרע לישראל יותר ממה שגזר הקב"ה כמו שכתוב אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה והנביא מתפלל שהקב"ה יפרע מהם לא מבעיא על מה שהוסיפו להרע שלא כרצונו יתברך אלא יגלגל עליהם את הכל ותבוא כל רעתם לפניך ואפילו אותו השיעור שהרעו בגזרת הבורא יתברך שתהא נפרע מהם על הכל כאחד ואל תתמה על זה שאמרתי לפניך ליפרע מהם על מה שעשו ברשות כי אתה עוללת למו כאשר עוללת לי על כל פשעי שמצינו שהקב"ה מוחל לאדם עונות הראשונים כמו שאמר הכתוב פעמים שלוש עם גבר ואם אחר כך יוסיף לתטוא מגלגל עליו גם עונות ראשונים

ואם כן כשם שעוללת לי על כל פשעי לגלגל עלי את הראשונים כך תגלגל עליהם הרעה שעשו ברשותך כיון שהם עזרו לרעה ע"כ.

איכה יעיב באפו ה' את בת ציון. על פי מה שאמרו בגמרא בפרק קמא דעבודה זרה על פסוק רק אתכם ידעתי וכו' על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם ומקשים מאן דאית ליה סייסא ברחמיה מסיק ליה ? ומשני משל למה הדבר דומה לאדם שנושה בשני בני אדם וכו' אוהבו נפרע ממנו מעט מעט וכו' ועל זה הפליג המקונן ואמר איכה יעיב באפו אדני את בת ציון כלומר שעשה הקב"ה עם בת ציון שלא כמדתו אשר היה באמנה אתם שנפרע מהם מעט מעט, עתה השליך משמים ארץ תפארת ישראל. התפארת שהיתה בישראל לבלתי יפרע מהם בבת אחת עכשיו נטלה מהם ונשארו ככל העמים ולא זכר הדום רגליו אותו הדום רגליו של אותו זקן אברהם אבינו ע"ה כי בו הבדילנו בין העמים ונפרע מאתנו מעט מעט ועתה בעונות הרבים הרי אנחנו ככל הגוים כי בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב הרס בעברתו מבצרי בת יהודה וכו' השתרע עלו על צוארי ואין זה אלא מן התימה. ובזה יובן כוונת המקשה והמתרץ ואמרו איכה יעיב באפו כלומר איך חייב באפו את בת ציון אחר דבהשחית ראה ה' וינחם ואיקונון של יעקב ראה, אם כן איך עתה חייב את בת ציון ? והשיב ואמר השליך משמים ארץ תפארת ישראל שבעונות הרבים השליך משמים את איקונון של יעקב אבינו וזה גרם כי לא זכר הדום רגליו ביום אפו ע"כ.

בלע ה' ולא חמל חלל ממלכה ושריה וכו'. פירש הרב מהר"ש אוזייה ז"ל על פי מה שאמרו רז"ל שישראל שבאותו הדור היו אומרים שהם יודעים שמות הקודש ומשביעים אותם ולא יכול האויב להם והקב"ה החליף ממשלת השמים ומלאכי השרת וכשהיו משביעים למלאך אחד היה משיב איני ממונה עוד על דבר זה וכיוצא. ובזה נמסרו ביד אויב וזה שאמר בלע ה' ולא חמל, ולזה מוכרח חלל ממלכה ושריה אשר בשמים החליף ממשלתם, ובזה לא היתה מועלת החשבעה, ואחרי זה ראיתי שכך כתוב במדרש ע"כ.

ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון וכו' כלו בדמעות עיני התנצל באומרו לזקנים להתאבל אבל הוא לא התאבל עמהם כי כבר כלו בדמעות עיניו ואין לו עוד כח לבכות.

כי גדול כים שברך מי ירפא לך. אמרו במדרש מי שעתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפא לך. למי שאמרתם לו שירה על הים זה אלי ואנוהו הוא ירפא לך ע"כ. פירש הרב חיד"א ז"ל משם רבני אשכנז על פי מה שאמרו רז"ל בשעה שנשא שלמה המלך את בת פרעה בא מלאך גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שרטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי. ונמצא דכשנעץ גבריאל קנה בים והעלה השרטון היה שבר בים שמקום זה היה ים ונעשה יבשה אבל עתיד הקב"ה לרפאות שברו של ים לחזור ים כמו שהיה ותחרב רומי רבתי ואז ירפא לך.

ושמעתני מפי הרב הגדול כמתר"י רזאנים ז"ל בהקדים מה שאמרו רז"ל כשאמר הקב"ה יקוו המים להבדיל בין מים עליונים לתחתונים קטרגו המים לפני הקב"ה עד שהבטיחם ליטול מהם מלח לקרבנות ובזמן שאין בית המקדש קים שברו של ים במקומו ומי שעתיד לרפאות שברו של ים שיבנה בית המקדש

במהרה ויטלו מלח לקרבנות, הוא ירפא לך שיבוא משיח צדקנו וזאת היא הרפואה
אמן.

והרב כמהר"י שולטן ז"ל פירש על פי מה שכתבו רז"ל אין בן דוד בא עד
שיבקשו דג לחולה ולא ימצא ע"כ. וזה שבר גדול לים שהשפע היוצא
ממנו יפסק וכשיתקן שברו ויחזרו דגים אל הים כמאז וכמקדם אז ודאי יבוא לציון
גואל. ולהבין חלוקה שניה פירש הרב חיד"א ז"ל במה שכתב מהרימ"ט ז"ל
בדרשותיו דבמשכן ובבית המקדש היה לנו דין ארוסין ובגאולה העתידה יהיה לנו
דין נשואין ואפשר דזה כיונו בשירת הים באומרם זה אלי ואנוהו כלומר דאפילו
עוברים אמרו שירה ויהי רצון ואנוהו שאזכה להיות נוח שלו כלומר גוה בית ויהיו
נשואין זה שאמר מי שאמרתם לו שירה על הים זה אלי ואנוהו שנתאויתם לנשואין,
הוא ירפאך לעתיד לבא יהיו נישואין גמורים ע"כ.

קומי רני בלילה. איתא בתרגום עסוקי במשנה בלילה כי המשנה היא תורה
שבעל פה והיא כנגד השכינה ואמרו רז"ל שבזכות תורה שבעל פה שהם
המשניות תבוא הגאולה, וזה אומרו קומי רוני ותלמדי משנה ותתפללי על הגלות
וזה אומרו בלילה בשביל הגלות שדומה ללילה, ולא תהיה כוונת התפלה והבקשה
רק שתבוא הגאולה לטובתנו שנהיה בהשקט וכבוד, אלא הכל בשביל השכינה כביכול
שהיא בגלות וזה שאמר שפכי כמים לבך נגד פני ה' שהיא השכינה וק"ל.

פרק ג

אני הגבר ראה עני בשבט עברתו, אותי נהג וילך חשך ולא אור. כתוב במדרש
איכה וזה לשונו, אמר הקב"ה לירמיה לך לענתות שכל זמן שירמיה בעי לא
היו אויבים נכנסים לתוכה ולכך שלחו הקב"ה לענתות וראה העשן וכו' קרע את
בגדיו וכו' ומיהר לבוא כי זה ימים רבים כשהיה ירמיה נער היה מטייל עם
נבוכדנצר והוא איש עני ונבוה ואמר מי יתן והייתי מלך על כל העולם הייתי בא
על ירושלים ושורף את בית המקדש והעיר והורג הכל והשאר אוליך בשביה. ראה
ירמיה ברוח הקודש שהשעה עומדת לו וכל היוצא מפיו עתיד להיות, שאל ממנו
תן לי ירושלים אמר ליה לא אתן, אמר לו תן לי בית המקדש אמר לו לא אתן,
אמר לו תן לי סנהדרין אמר לו לא אתן, אמר לו תן לי תינוקות של בית רבן
אמר לו לא אתן, אמר לו אם כן מה תתן לי אמר לו כל מה שתוכל להציל ולהוציא
מן העיר מחצי היום עד הערב. וזכר את זה ירמיה, לכן רץ לבוא לירושלים ולא
בא עד הערב ולא יכול להציל איש והיינו דכתיב אוי לנו כי פנה היום וכו' ע"כ.
וזה אפשר שרמזו אני הגבר רוצה לומר ששלמה המלך שהיה הוא גלגולו כמו שכתב
האר"י זלה"ה שנקרא גבר כמו שכתוב ונאום הגבר וכו' וזה דקאמר אני הגבר
הנודע שהוא שלמה המלך ע"ה שבנה בית המקדש ראה עוני כלומר ראיתי בחורבן
בית המקדש שבניתי בשבט עברתו וכיצד היה הענין אותי נהג וילך לענתות
ונשרף הבית ואם תאמר למה לא באתי להציל מחצות היום ועד ערב כמו שהיה
התנאי ביני ובין נבוכדנצר, לכן אמר חושך ולא אור כלומר שלא באתי אלא עד
שהחשיך היום וכבר נעשה מה שנעשה בעונות הרבים, ע"כ.

באופן אחר פירש הרב ברכ"ט כונת הפסוק אותי נהג וילך במה שכתבו רז"ל
בפסוק היתה כאלמנה, משל למה הדבר דומה למלך שכעס על מטרונה

וכתב לה גיטה כך כל זמן שישראל מבקשים לעבוד עבודה זרה אומר להם הקב"ה איזה ספר כריתות אמכם וכו' וכל זמן שמבקשים לעשות להם נסים כבתחילה אומר להם כבר גרשתי אתכם הלא הוא דכתיב אשר שלחתי ואתן לה ספר כריתותיה בידיה, ואם כביכול השם יתברך תפס החבל בשני ראשיו, גירש ולא נתן הגט שיהיו רשאים ליקח איש אחר וכו' ואמרו רז"ל שכתב לה את מגורשת ממני אינה אלא ספק גרושה ואסורה לכל אדם ולכן צריך לכתוב בגט והרי את מותרת לכל אדם והשם יתברך לא גירש את ישראל רק ממנו ולא כתב להם הרי אתם מותרים בעבודה זרה ואם כן אינם אלא ספק גירושין וזה שאמר המקונן אותי נהג ויולך כלומר ה' יתברך נהג אותי כאשר ימשש העוור באפילה שהוא הלך ממני וזה אומר ויולך ומכח זה חושך ולא אור ולא נדע כדת מה לעשות האם אמרתי לעבוד עבודה זרה ישוב אלי ויאמר לי איזה ספר כריתות וכו' ואם אמרתי שאני אשתך אם כן עשה לי נסים כבתחילה אז יהפך ידו כל היום ויאמר לי כבר גרשתי אתכם לכן חושך ולא אור, וזה אומר אך בי ישוב כלומר שאם אני אומר לו שישב אלי יהפוך ידו כל היום ע"כ.

או נאמר באופן אחר אך בי ישוב וכו' כי בא הכתוב לרמוז על עשרים ואחד יום שמראש השנה עד הושענה רבה ובאותם הימים מוזהרים על התשובה וזה אומר אך בי ישוב שהם עשרים ואחד יום שיש כנגדם עשרים ואחד יום שבין המצרים שאז נענשנו על שעשו את העגל בשבעה עשר בתמוז ואחר עשרים ואחד יום בתשעה באב חטאו במרגלים. חטאו בתחילת עשרים ואחד יום ועוד חטאו אחר עשרים ואחד יום בבכית המרגלים ולכן קבע ה' את ימי הדין ראש השנה בתחילת העשרים ואחד יום ובסוף ביום הושענה רבה וזהו אך בי ישוב כלומר "אך" שהם מספר הימים שחטאו בהם וזה אומר אך בי ישוב יהפוך ידו כל היום ע"כ.

גם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי וסמיך ליה גדר בעדי בגזית וכו' פירש הרב בשער החצר (בדף ק"ץ סי' תר"ח) בהקדים מאי דאיתא במגילת איכה עובדא הוה באיש אחד שהיה עומד וחורש בארץ ישראל וברחה פרתו והיתה רצה והוא רץ אחריה עד שמצא עצמו שהוא בבבל אמרו לו מתי יצאת מארץ ישראל אמר להם עכשיו, אמרו לו באיזה דרך באת התחיל להראות להם ולא מצא הדרך שנתעלמה ממנו הדרך שהפירה באת בדרך הנעלם והוא רץ אחריה בלי ידיעה ושוב נעלם ממנו. ובוזה יבואו סמיכות הפסוקים על נכון גם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי והטעם הוא בשביל שגדר דרכי בגזית כלומר שהיו הדרכים קרובים וסלולים וישרים לירושלים כמו שהיו מקודם. הייתי עולה ומתפלל שם שהמקום ההוא מסוגל לתפילה כידוע ועכשיו שנסתמו הדרכים ואיני יכול לילך שם דיין גרמ"ה שגם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי ע"כ.

איתא במדרש על פסוק השביעני במרורים בליל פסח הרוגי לענה בליל תשעה באב ע"כ וקשה מה תלוי זה בזה פירש הרב לח"ת וזה לשונו משום דדרך יצר הרע למנוע את האדם שלא לאכול כזית מרור משלשה טעמים א' דקיימא לן אכילת מרור דרבנן ב' משום שמזיק לו בגופו ג' שאכילת מרור על שם וימררו את חייהם במצרים ומה לו לענות עצמו עכשיו בשביל אבותיו במצות שהוא מזמן רב. אמנם אם יפנה בזה לעצת יצר הרע בדבר זה סופו שיכשל בעצתו במגיעת צום

תשעה באב שיבוא להסיתו גם כן באלו שלושה אמתלות שהוא גם כן דרבנן ונוק לגופו אם יצום לילה ויום, וגם מה לו לענות גפשו בדבר החורבן שהוא ישן מזמן רב וזה שאמר המדרש אם השביעני במרורים של ליל פסח בשיעור אכילת כזית אזי בטוח אני שהרוגי גם כן בתשעה באב שאוכל ואשבע ביום תשעה באב, ולכן תקנו בהגדה בליל פסח אחר מרור על שם וימררו את חייהם לומר בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים הכונה לבטל הסתת היצר הרע מטעם שהוא דבר ישן מזמן רב כבר, מצד שחייב אדם בכל דוד ודור להראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים זה הוא תוכן דבריו.

באופן אחר פירש החיד"א ז"ל בס' על שפת הנחל במה שחקרו ז"ל מדוע יום ראשון של פסח חל להיות בחשבוננו תשעה באב. ועוד יש לתקור דאחר שהמרור הוא זכר לוימררו את חייהם מה טעם ציוה ה' לאכול קרבן פסח על מצות ומרורים היה לו להקדים לאכול המרור בתחילה לפני קרבן פסח יען דקרבן פסח על שם שפסח וכו' ומדוע המרור סמוך בעידן חדותא? ואפשר לישיב הכל במה שאמרו רז"ל שאם ישראל היו יושבים ארבע מאות שנה עבדים במצרים, אז בצאתם לחירות היתה גאולתם גאולת עולם שאין אחריה שעבוד מלכות. אמנם על אשר יצאו לפני זמנם זה שגרם את כל תוקף שעבוד מלכות, וזה הטעם שציונו ה' לאכול מצות ומרורים עם הקרבן פסח אשר רמז לגאולה והמצות ומרורים סימני עבדות להורות שמה שידלג על הקץ שהוא רמז לקרבן פסח אשר פסח ודילג מספר שני השעבוד זוהי סיבת לגליות אחרים ושעבודים אשר עליהן תספרן מצות ומרורים, לומר דאם לא יהיו הגונים עדיין ישתעבדו וצרת הגלות רהיט אבתריהו ולכן יום א' של פסח מכיון ביום תשעה באב כי גאולת מצרים ביום פסח לפני זמנו הוא הגורם לתשעה באב וזה אומרו השביעני במרורים בליל פסח. השביענו דייקא שאני אוכל מרור עם קרבן פסח הנאכל על השבע לרמוז דיש אחריו שעבוד ונעשה הרמז בפועל, הרוגי לענה בתשעה באב. דאם היו ישראל במצרים ארבע מאות שנה, היתה גאולתם גאולת עולם ע"כ.

זכור עניי ומרודי לענה וראש זכור תזכור ותשוח עלי גפשי, זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל. פירש הרב בינה לעתים בדרשותיו פירוש עם הנודע שהדבר הנשכח הוא מה שנתיאש כבר ממנו ואין תקוה לראותו, כי מה שאפשר לחזור להיות אינו נשכח לחלוטין כמו שכתוב נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד וכו' והיא סיבה וטעם תוקף הזכרון שאנחנו עושים מהצרות הקדמוניות שעברו עלינו אשר הושיבני בזה הגלות המר כי כונתנו להודות ולהודיע שאין דעתנו מוחלטת להחשב כמתים חס ושלום לבלתי ישוב עוד רוחנו אלינו אבל אנחנו כחולים מוטלים על ערש דוי ותקותינו על התרופה תוקה ומיוסדת ונשוב אל גדר הבריאות ועל כן אנחנו מצטערים דואגים ומציירין בזכרון הרעות להיותנו בטוחים שאינם נצחיות וזה אומרו זכור עניי ומרודי לענה וראש זכור תזכור ותשוח עלי גפשי, אמר זכירת הענויים והצרות הראשונות, יגרום הפסד משני צדדים שיזיק לגוף כי יכאב גופו ויתיק כוחו ומלת זכור תהיה מקור בלא ציווי וגם כן ידעתי שיגיע הנזק עד הגפשי, כי זכור תזכור ותשוח עלי גפשי כי הגפשי מתפעלת מהם ותמנע ותחדל מהמושכלות הרצויות לה אך אומנם זאת אשיב אל לבי זאת הזכירה אשר אני זוכר תמיד אשיב אל לבי אשר אוחיל ואקוה התרופה וההצלה מכולם כי אני אומר אל לבי כיון

שאינו שוכח מכל מה שעבר הוא מופת מוכרח שאיני כמת ושיש לי תקוה כאילו היו הצרות נצחיות בהכרח שברוב הימים ישתכחו מלבי ולא אזכרם עוד ועם זה יתפלא כוונת הכתוב היתה לי דמעתתי לחם יומם ולילה באומרם אלי כל היום איה אלהיך כי צוררי נפשנו כל היום תמיד הם מלעיגים עלינו לומר שאין לנו עוד תקוה. כי עוד לא ישוב אלינו עמנו חס ושלום ובלי ספק היו עושים רושם בי להחלישני ולהצמיח אצלי צד יאוש אם לא ישש לי ענין אחר תקיף וחזק היא הבכיה שאני בוכה תמיד אני משיב אל לבי ואומר כיון שאני בוכה אם כן אין זה דבר של יאוש וכו' זהו אלה אזכרת, מכאן אני מקיים בלי ספק כי עוד בחסדו יתברך אדם זהו תוכן דבריו בקיצור.

זאת אשיב אל לבי. פירשו המפרשים בזהר הקדוש זאת היא השכינה ודבר ידוע דזה תוקף הבטחתנו שעושה למען שמו עימה נצא מהגלות. ובהיותנו בגלות כתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם כמו שדרשו בזהר הקדוש. וזה שאמר זאת אשיב אל לבי כן אוחיל, ובעבור השכינה, חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמיך.

חדשים לבקרים רבה אמונתך. פירש הרב הנזכר לעיל אפשר לרמוז שמגיד גדולת התורה הנקראת אמונה כמו שכתב בשוחר טוב על פסוק ואמונה מאד, ואמרו בתנא דבי אליהו על פסוק אבחר אלהים חדשים שהם החדשים שמחדשים התלמידי חכמים וזה שאמר חדשים לבקרים שמחדשים התלמידי חכמים לבקרים מפני שגדולה תורה כי רבה מאוד, וזה שאמר רבה אמונתך ויום יום כל תלמיד חכם מחדש חדשים תמיד דבר יום ביומו מפני כי גדולה מאוד מעלת התורה ויצדק עוד על תורה שבעל פה שהיא כנגד השכינה והיא נקראת אמונה, וכתב מוהר"ר הירץ דיש זמן לדורות אחרונים לחדש בתורה מה שלא יכלו דורות הראשונים לחדש אף כי קטנם עבה ממתני אחרונים, לפי שלא הגיע זמן של חידוש ההוא על שם וזהו חדשים לבקרים.

יתן למכהו לחי ישבע בחרפה. יש לפרש ישבע בחרפה קאי על המדה כי הנה נודע שאם אדם הכה את חברו על הלחי וחבירו מלבד שלא הכה גם הוא לחבירו אלא אדרבה נתן לו לחיו ואמר לו הכה מה שתרצה או חבירו מתבייש על הכאתו ובני האדם העומדים שם מתרפין אותו על הדבר הזה, וזה אומרם כשיתן למכהו לחי והוא נכנע מלפניו אזי המכה מתבייש וישבע בחרפה מן בני האדם העומדים שם, עד כאן.

מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו. אפשר לומר שנראה כי הנה נמצא לרוב בני אדם שהם מצטערים ומתלוננים על עונם ולפעמים יקרה שיהיה איש צדיק נקי ובר, ובאים עליו יסורין בעון שאינו מוכיח לבני עירו כמו שאמרו בזהר הקדוש על איש אחד שהיה בפניו צרעת ואמרו עליו חכמי הזוהר ז"ל שאין זה יסורין של אהבה ואחר כך באו בניו של אותו האיש והגידו להם כי אביהם הוא איש צדיק אלא לפי שלא היה מוכיח לאנשי עירו ומשום הכי לקה בצרעת. וזה אומר מה יתאונן אדם חי כלומר למה צריך לאדם צער ואנינות לאדם חי כלומר הן מצד שהוא אדם המעלה והוא חי שהוא צדיק שנקרא חי ואם כן לאיש אשר אלה לו למה צריך שיהיה לו צער ואנינות. בשלמא גבר על חטאין כלומר שאר אנשים לוקים על עונם. אבל הצדיק מה עשה? לזה השיב נחפשה דרכינו ונחקורה כלומר

שהיה ראוי לו לומר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה' ולפי שלא אמר זה לכן נעשה לו צער ואנינות.

רמז נפלא על פסוק נפלה עטרת ראשינו ראשי תיבות נע"ר ויובן במה שכתבו לעיל משם מהר"ט על פסוק וזרח השמש ובא השמש, עד שלא שקעה שמשו של צדיק זה זרחה שמשו של צדיק זה וקשה הרי אמרו תלמיד חכם שמת אין חליפתו אין לנו תמורתו, ותירץ הרב הנזכר שני תרוצים האחד שבאמת נולד צדיק אחר אפשר שנולד בעיר אחרת ועל כל פנים נחסר צדיק ממקום הזה, תרוץ השני שההספד והבכיה על מה דבני בני עד שיגדל ויצא שמעו, וזה שאמר נפלה עטרת ראשינו, וכי תימה על מה נאנח במה שנפלה עטרת ראשינו שהוא הצדיק והרי כתיב וזרח השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של צדיק זה זרחה שמשו של צדיק אחר, לזה השיב אוי נא לנו כי חטאנו ורמז במילת נא ובמילת לנו מילת נא כלומר עכשיו שהוא נחסר ועלינו להמתין עד שיגדל ועל זה אנחנו מספידין, ועוד כי החסרון לנו כי אפשר שנולד בעיר אחרת ומלת חטאנו נחסרנו כמו והייתי אני ובני שלמה חטאים ונחסר הצדיק ממנו ולכן ברמז בראשי תיבות נפלה עטרת ראשינו תיבות נע"ר, לרמז שאנחנו מספידין על הצדיק שנחסר מאתנו ונולד במקום אחר ואם בעירנו מי יחכה עד שיגדל לכן אפשר לומר אין לנו תמורתו, מהרב טוב טעם ז"ל.

בני ציון היקרים המסולאים בפז איכה נחשבו לנבלי חרש מעשה ידי יוצר, פירש הרב דת ודין וזה לשונו: שמעתי בזה דהמקונן אתמוהי קא מתמה היאך הגיעו ישראל שבאותו הדור לתכלית השלימות אשר לא בדרך טבע, דכבר ידוע מה שאמרו בנדרים בפ' הנודר, שאלה בת קיסר לר"י חכמה מפוארה בכלי מכוער אמר לה לא למדת מבית אביך במה משימים היינך? אמרה לו במאני דפחרה (בכלי חרס) אמר לה כולי עלמא במאני דפחרא ואתם בית המלך תשימו בכלי חרס? אתם צריכים לשים היין בכלי כסף. שמה את היין בכלי כסף ונתקלקל וכו' עד שאמר לה אם הייתי יפה לא הייתי לומד ככה ע"כ. נמצא שהחן והיופי סימן למיעוט החכמה ואם היו מכוערים היו לומדים יותר ובפרק הניזקין איתא דהאי המסולאים בפז אינו רוצה לומר דמחפזי בפז, שהרי תרתי איסתרי של פז ירדו לעולם אחת ברומי ואחת בכל העולם כולו אלא המסולאים בפז כלומר שהיו מגנין את הפז ביופן, וכבר ידוע כמה נשתנו אנשי ירושלים בכל מיני חכמות וכמו שאמרו רבתי בדעות אם כן איפה, זאת היא תמיהת המקונן בני ציון היקרים בחכמה ובבינה ובכבוד איכה זכו לזה דנחשבו לנבלי חרש שהם מתקיימים בהם דהיינו כנוי ומשל לכעורים שזוכין לחכמה בהיותם מסולאים בפז מגנין את הפז ביופין והרי שניהם לא יכונן, ומשני מעשה ידי יוצר ורצונו דאין זה דרך טבע רק רצון יוצר עולם שיהיו יפים ומסולאים בפז ויקרים בחכמה, ע"כ.

סורו סורו אל תגעו. נתן סיבה למה הרעו להם כל כך ולא יראו לנפשותם פן יפלו בידיהם גם הם לדרך העולם וישלמו להם גמולם שגמלו להם כי אמרו לא יוסיפו עוד לשוב אל ארצם לגור כאשר בתחילה כי זו מדה אלהית לא כמנהגו של עולם, ואם תאמר כי ה' ירחם, אינו כן כי לא יוסיף להביטם כי פני המורים והזקנים לא נשאו וזקנים לא חננו וכיון שכן מי יורה להם הדרך ילכו בה.

צדן צעדנו מלכת ברתובותינו קרב קצנו מלאו ימינו כי בא קצנו. אפשר במה שאמרו רז"ל והמפרשים דטעם הגלות לפי שלא ישבו ארבע מאות שנה במצרים, והיתה גאולתנו ברד"ו שנה וזה שאמר צדו צעדנו וכו' והיה הגלות מסיבה כי קרב קצנו במצרים שיצאנו בחצי הזמן. ועתה אפילו אם לא יזכו ישראל תהיה גאולה בזמנה וכמו שאמרו רז"ל לא זכו בעתה. וזה שאמר מלאו ימינו שיהיה בעתה כי בא קצנו תכף ובא לציון גואל ע"כ.

ובזה פירש הרב בן פדה צור ז"ל כונת המקונן לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלים דאף זו מן התימה דאמאי לא האמינו שיבוא צר ואויב בשערי ירושלים מאחר שהיו רובם רשעים. ועל פי האמור אתי שפיר והוא כי מספר המקונן כל אשר עשה ה' דכילה ה' חמתו שפך חרון אפו וכולי קראי המה מדברים שהקב"ה נפרע מהם בבת אחת ואמר לא האמינו מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלים יען לא כך המדה בישראל להפרע מהם בבת אחת ולזה משיב יצאו מכלל אוהבים והקב"ה נפרע מהם בבת אחת ע"כ דברי הרב בן צור ז"ל.

ובאופן אחר פירש הרב הנזכר על פי מה שכתב הרב מהרימ"ט ז"ל בפרשת כי תשא בכונת הכתוב בתהלים ידן בגוים מלא גויות מחץ ראש על ארץ רבה דהכונה כשהקב"ה דן את האומות דן כל גויה וגויה בפני עצמה משום שהאומות אינן גוף אחד אבל ישראל אינם כן אלא כולם חשובים גוף אחד, וכשירצה הקב"ה להפרע מהם מכה בראש דהיינו נוטל צדיק אחד ומכפר על הדור משום שכולם גוף אחד ומרגישים כל האיברים שהם ישראל ובכן אתי שפיר, מה שאמר לא האמינו מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב כלומר להרוס ולכלות את כל גאות יעקב משום דישאל שהם גוף אחד וכשהקב"ה נפרע מהם נוטל צדיק אחד ומכפר עליהם ומשום הכי לא האמינו מלכי ארץ ולזה אמר מחטאת נביאיה וכו' אשר שפכו בתוכה דם צדיקים והיינו דסבירה ליה כמו שכתב ר' שמעון בר יוחאי בזהר הקדוש שגמשלו ישראל לחולה שיש חולה שבהקזה אחת סגי למיהב ליה אסוותא לכל איבריה, כן ישראל בחד צדיק סגי ואף אית ביה מרעין בכל שייפין בכך יצטרך תרין להקזה, כך ישראל אי אסגיא חובין יקירין על עלמא כדן כל צדיקים אלקו למיהב אסוותא אבל בזמן דלא אסגיא כל כך חובין בכך חד זכאה לקי ושאר זכאין בשלום נמצא לסברת רבי שמעון דהדבר תלוי ברוב ובמיעוט עונות וזה שאמר מחטאת נביאיה מעון כוהניה השופכים בקרבה דם צדיקים דהשתא דאסגיא כל כך חובין דיגא הוי כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלים שהכל תלוי ברוב עונות או מיעוט עונות.

ובאופן אחר פירש הרב הנזכר כונת הכתוב כי לא האמינו מלכי ארץ וכו' והענין הוא במה שאמרו במסכת גיטין (פרק המגרש דף פ"ח) אמר ר' חנינה דרש מרימר מאי דכתיב וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד על הרעה, אלא צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקה וכו' עולא אמר שהקדים שתי שנים לנושנתם, אמר ר' אלעזר שמע מינה מהרה דמארי עלמא שמונה מאות וחמשים ושתיים הוי. וכתב רש"י בדבור המתחיל עולא אמר דאם שהו עד ונושנתם היה מתקיים בהם אבד תאבדון יעוין

שם, והקשה מתרח"א מהא דאמרינן בשלהי מכות ואבדתם בגוים כאבידה המתבקשת. ותירץ דמה שאמרו כאבידה המתבקשת היינו השתא דאקדים שתי שנים אבל אם היו שוהין עד זמנם עד שמונה מאות וחמשים ושתיים שנה היתה מתמלאת סאתם והיו מתחייבין כליה חס ושלום, והיינו הצדקה שעשה דעם זה היו כאבידה המתבקשת.

וזה שאמר לא האמינו מלכי ארץ וכו' כלומר לא האמינו מלכי ארץ כי יבוא צר ואויב בזה הזמן בשערי ירושלים כיון שעדין לא נשלם הזמן שגזר הקב"ה שיהיו ישראל בארץ ולזה אמר דזה ה' מחטאת גביאיה מעונות כהניה וכו' שהיו בהם עונות רבים ואז אם היו שוהים עד הזמן היתה מתמלאת סאתם, ולא היה להם תקומה חס ושלום, לכך הקב"ה הקדים שתי שנים כדי שעל ידי זה יהיה להם תקומה ע"כ מבין פדה צור ז"ל.

עבדים משלו בנו פורק אין מידם. פירש הרב מהר"י אלגאזי כי אמרו רז"ל היו צריה לראש כל המצר לישראל נעשה ראש, והטעים כי אדם בחירי ברצון ולכך נעשה המצר לישראל מלך וכתוב במשלי כ"א לב מלך ביד ה' כל אשר יחפוץ יטנו, ולא יעשה כלה בכח הבחירה שבידנו ולזה אמר עבדים משלו בנו ולא מלכים אשר לבם ביד ה' ואינם עושים כפי רצונם אלא הם עבדים ויש להם הבחירה לכן אין פורק מידם ע"כ.

אתה ה' לעולם תשב ר"ת אילת רומז לשכינה שיעשה למען שמו בעבור שכינת עוזנו שהיא אתנו בגלות למה לנצח תשכחנו מזה, מורה שנתנבא הנביא על גלות זה האחרון וזה שאמר למה לנצח תשכחנו כי בעונותינו אורך הגלות היה יותר מדאי אך בגלות בבל שבעים שנה וכן בתחילה אמר שישי ושמי בת אדם ופירש רש"י ז"ל שהתנבא על חורבן בית שני יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן. למה לנצח תשכחנו תעזבנו וכו' פירש הרב בקול יעקב ז"ל (דף פ"ח) עם ההיא דנשאל הרשב"א ז"ל על אשה שהניחה בעלה בבית אביה והלך לעיר אחרת והאשה חלתה. הלכה לבית אביה ולוותה ונתרפית וכאשר הבעל חזר לא רצה לפרוע מה שלוותה והאשה מיום חזרת בעלה לא הלכה אצלו ונשאל הרב ז"ל אם נקראת מורדת או לא והשיב הרב ז"ל שאם מה שלא הלכה מחמת שאינו פורע לה או מחמת שאינו קורא לה הוא, אינה מורדת כי שמא בושה ממנו אחר שלא הראה לה פנים כשהיתה חולה וכו' אלא אם שלת אליה ורצה להשיבה והיא לא רצתה זאת נקראת מורדת וכו' יעויין שם. והנה ידוע דיש לנו מלת אם שהוא לשון ודאי מעתה זאת אומרת למה לנצח תשכחנו ואין אתה קורא לנו דכפי זה אין לנו דין מורדת במה שלא שבנו עדיין כיון שאין אתה קורא לנו ומדאין אתה קורא לנו ודאי שמאוס מאסתנו אתה מאסתנו ולא אנחנו הדע שאין לנו דין מורדת שהרי השיבנו ה' אליך ונשובה כאותה שהשיב הרשב"א ז"ל דמחמת שאינו קורא לה לשוב אין לה דין מורדת לכן השיבנו ה' אליך ונשובה אליך ע"כ.